

TÜRKİYE'DE VERGİ MÜKELLEFLERİ PERSPEKTİFİNDEN VERGİ DENETİMİNDE SORUNLAR: İSTANBUL, TEKİRDAĞ, EDİRNE VE KIRKLARELİ'NDEN BULGULAR

İbrahim ORGAN¹
Fatih ÇAVDAR²

Özet

Ülkemizde vergi denetiminin etkin ve verimli bir şekilde yapılmasını engelleyen birçok faktör bulunmaktadır. Vergi denetiminin yapısından kaynaklanan nedenlerden dolayı tahsil edilen vergi gelirleri ile toplanması tahmin edilen vergi gelirleri arasında büyük farklar oluşmaktadır. Bu durum ise, vergi denetiminde yaşanan sorunların bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çalışmamızın amacı, ülkemizde vergi denetimi alanında yaşanan sorunları, vergi mükelleflerine yönelik Ocak 2016 - Mart 2016 tarihlerinde gerçekleştirilen anket çalışması yardımıyla tespit etmektir. Diğer bir ifadeyle, vergi mükelleflerinin vergi denetimi hakkındaki düşünce ve tutumlarının tespiti ve vergi denetimlerinden nasıl etkilendiklerinin belirlenmesidir.

Anahtar Kelimeler: Vergi, Vergi Mükellefleri, Vergi Denetimi

Jel Sınıflandırılması: H2, H29

PROBLEMS ON TAX AUDIT IN TURKEY FROM TAXPAYER PERSPECTIVE: EVIDENCE FROM ISTANBUL, TEKİRDAĞ, EDİRNE AND KIRKLARELİ

Abstract

There is multiplicity factors in our country that prevent the tax audit in effective and productive way. There are big differences between the collected tax revenues and the estimated tax revenues due to the reasons arising from the structure of the tax audit. The situation is also an indicator of the problems experienced in tax auditing.

The purpose of our study is to determine the problems experienced in the field of tax audit in our country with the help of questionnaire study conducted for the taxpayers between January 2016 – March 2016. In other words, it is the designation of taxpayer's thoughts and attitudes about tax audit and how they affected by tax audit.

Key Words: Tax, Taxpayers, Tax Audit

Jel Classification: H2, H29

¹ Prof. Dr. Pamukkale Üniversitesi, İİBF, Maliye Bölümü, iorgan@pau.edu.tr

² Arş. Gör. Dr. Trakya Üniversitesi, İİBF, Maliye Bölümü, fatihcavdar@trakya.edu.tr

GİRİŞ

Sosyal devlet olmanın gereği olarak gün geçtikçe devletlere ekonomik anlamda çeşitli fonksiyonlar yüklenmektedir. Devletlerin yüklendikleri bu fonksiyonları yerine getirilebilmesi ise, harcamaların finansmanı konusunu gündeme getirmektedir. Bu harcamaların finansmanı için çeşitli gelirler bulunsa da en temel kaynak vergilerdir. Vergiyi, devletlerin kamu hizmetlerini karşılamak amacıyla ödeme gücü olanlardan, ödeme güçlerine bağlı olarak, karşılıksız, cebri ve kanunlara dayalı olarak alınan nihai ödemeler şeklinde tanımlayabiliriz. Verginin alacaklısı ve borçlusu olmak üzere iki tarafı bulunmaktadır. Vergi borçlusu olarak nitelendirilen gerçek ve tüzel kişiler, vergi kanunları çerçevesinde vergisel yükümlülüklerini yerine getirmek zorundadırlar. Vergi alacaklısı olarak nitelendirilen devlet ise, vergi mükelleflerinin vergisel yükümlülüklerini doğru ve zamanında yerine getirip getirmediğini kontrolünden ve vergilerin toplanmasından sorumludur.

Çağdaş vergi sistemlerinde kamu harcamalarının finansmanı açısından temel kaynak olan vergiler beyan esasına göre tahsil edilmektedir. Ülkemizde de uygulanan vergilerin büyük kısmında beyan esaslı geçerlidir. Beyan esasında mükellefler vergiye tabi gelirlerini kendileri beyan ettiklerinden, vergi idaresi ile mükellef ilişkilerinin son derece uyumlu olması gerekmektedir. Çünkü vergi mükelleflerinin bazıları vergisel yükümlülüklerini tam olarak ve zamanında yerine getirirken, bazıları ise bu yükümlülükleri bir yük olarak algılamaktadırlar. Bu sebeple, vergi mükellefleri çoğu zaman vergi bilinci ve ahlakının yeteri kadar gelişmemesi, vergi mevzuatının karmaşıklığı gibi nedenlerle elde ettikleri gelirlerin tamamını veya bir kısmını beyan etmektan kaçınma eğilimindedirler. İşte bu noktada, vergi denetimi müessesesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Türkiye’de vergi denetiminde etkinliğin sağlanamamasının altında birçok sorun olmakla birlikte, vergi denetimi alanında yaşanan sorunlar; idari (yönetmel) sorunlar, personel sorunları ve diğer sorunlar olarak üç grupta değerlendirilebilir. Bu bağlamda, idari ve personel sorunlar ile daha çok denetim elemanları karşı karşıya gelmektedir. Diğer sorunlar olarak nitelendirdiğimiz; vergi mevzuatından kaynaklanan sorunlar, vergi bilincinin düşük düzeyde olması, belge düzeninin tam olarak yerleşmemesi, uzlaşma müessesesinin varlığı, vergi sisteminde beyan esasının tam uygulanamayışı, vergi cezalarının uygulanmaması, vergi afları, vergi güvenlik müesseselerinin yokluğu ve vergi incelemeleri sürecinde mükellef haklarının yeterince gözetilmemesi gibi sorunlarla ise vergi mükellefleri karşılaşmaktadır.

Bu çalışmanın ikinci bölümünde, gerçekleştirilen anket çalışmasına yönelik genel bilgilere yer verilmiş, üçüncü bölümünde demografik bilgiler, dördüncü bölümde güvenilirlik ve geçerlilik analizleri, beşinci bölümde vergi mükelleflerinin tutum ve davranışlara ait bulgular, altıncı bölümde T testi analizi, yedinci bölümde ANOVA testi analizine ait bilgilere değinilmiştir. Sekizinci bölümde, anket değerlendirilmesine ve son bölümde ise, sonuca yer verilmiştir.

I.VERGİ MÜKELLEFLERİNİN VERGİ DENETİMİNE BAKIŞI ÜZERİNE BİR ANKET ÇALIŞMASI

Türkiye’de vergi mükelleflerinin vergi denetimine yönelik tutumlarının incelenebilmesi için, 39 sorudan oluşan ve İstanbul, Tekirdağ, Edirne ve Kırklareli illerinde 500 vergi mükellefine yöneltilen anket soruları ile gerçekleştirilen bu araştırmanın amacı, vergi mükelleflerinin vergi denetimi hakkındaki düşünce ve tutumlarının tespiti ve vergi denetimlerinden nasıl etkilendiklerinin belirlenmesidir. Ayrıca, vergi mükelleflerinin denetim elemanları hakkındaki düşünceleri de tespit edilmeye çalışılacaktır.

Anket kapsamında, araştırmanın ana kütesini İstanbul, Tekirdağ, Edirne ve Kırklareli il merkezlerinde yaşayan vergi mükellefleri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise, İstanbul, Tekirdağ, Edirne ve Kırklareli illerinde faaliyet gösteren gelir ve kurumlar vergisi yükümlüleri oluşturmaktadır. Yapılması planlanan 500 anketin 428 tanesinden cevap

alınabilmektedir. Geri dönüşüm oranı % 85,6'dır. Bu oranın ana kütleyi temsil edebileceği varsayılmıştır.

Anket formu iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, ankete katılan kişilerin cinsiyet, medeni durumu, yaş, eğitim ve aylık gelir düzeyi ile elde ettikleri kazanç türleri gibi demografik bilgiler yer almaktadır. İkinci bölümünde ise, vergi mükelleflerinin vergi denetimi alanında yaşadıkları sorunlar ve bu sorunlar karşısında vergi mükelleflerinin tutum ve davranışları araştırılmıştır. İkinci bölümlerinde yer alan değişkenler katılımcıların tutumlarına yönelik oldukları için "Katılmıyorum, Kararsızım ve Katılıyorum" şeklinde olan 3'lü Likert Ölçeği kullanılarak hazırlanmıştır.

II. DEMOGRAFİK BULGULAR

Ülkemizde vergi mükelleflerinin vergi denetimi hakkındaki düşünce ve tutumlarının tespit edilmesi amacıyla hazırlanan "Vergi Mükelleflerinin Vergi Denetimine Bakışı Üzerine Bir Anket" çalışması kapsamında ilk olarak vergi mükelleflerinin vergi denetimine yönelik tutumları incelenmiştir. Bu bağlamda, ankete katılan mükellefler hakkında birkaç önemli istatistik ele alındığında, ankete katılanların % 74,3'ü erkek, % 25,7'si bayanlardan oluşmaktadır. Diğer bir ifadeyle, katılımcıların beşte birinin kadın, beşte dördünün ise erkek olduğu söylenebilir. Katılımcıların medeni duruma göre dağılımı incelendiğinde ise; % 58,9'unun evli, % 41,1'inin ise bekâr olduğu görülmektedir.

Katılımcıların % 8,7'si ilköğretim, % 13,9'u lise, % 14,9'u ön lisans, % 53,1'i lisans ve % 9,4'ü lisansüstü eğitim düzeyine sahiptir. Bu bağlamda, ankete katılan vergi mükelleflerinin büyük çoğunluğunu lisans mezunlarının oluşturduğu söylenebilir. bu durum ise, genel olarak katılımcıların belli bir eğitim düzeyine sahip olduğunu göstermektedir. Mükelleflerin % 12,5'i 18-25 yaş grubunda, % 40,4'ü 26-38 yaş grubunda, % 32,5'i 39-51 yaş grubunda, % 13,2'si 52-64 yaş grubunda ve % 1,4'ü 65 ve üzeri yaş grubunda yer almaktadır. Katılımcıların çoğunluğunu 26-38 ve 39-51 yaş grubunda bulunan vergi mükellefleri oluşturmaktadır.

Katılımcıların; % 43,3'ü ticari kazanç, % 2,2'si zirai kazanç, % 20,9'u serbest meslek kazancı, % 12'si ücret geliri, % 6,7'si gayrimenkul sermaye iradı, % 0,5'i menkul sermaye iradı ve % 14,4'ü kurum kazancı elde etmektedir. Ayrıca, diğer kazanç ve iratlar üzerinden gelir elde eden bir mükellefe ulaşamamıştır. Bununla birlikte, ankete katılan vergi mükellefleri, aylık elde ettikleri gelir miktarına göre; % 1,2'inin 501-1000 TL arasında gelir elde ettiği, % 2,2'sinin 1001-1500 TL arasında gelir elde ettiği, % 2,6'sının 1501-2000 TL arasında gelir elde ettiği, % 3,4'ünün 2001-2500 TL arasında gelir elde ettiği, % 13,5'inin 2051-3000 TL arasında gelir elde ettiği ve % 77,2'sinin 3000 TL ve üzeri gelir elde ettiği görülmektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğunu, 3000 TL ve üzeri aylık gelir düzeyine sahip olduğunu belirtmişlerdir.

III. GÜVENİLİRLİK VE GEÇERLİLİK ANALİZLERİ

Uygulamada çok sayıdaki değişken arasında var olan ilişkilerden yararlanarak ortak boyutların belirlenmesi ile daha az sayıda değişken elde etmek için faktör analizi kullanılmaktadır. Faktör analizinde birbirleri ile ilişkili yapılar, ortak boyutlarda toplanmakta ve bu yeni oluşan kavramlara faktör adı verilmektedir. Faktör analizi ile çok fazla olan değişken sayısı azaltılmakta ve yorumlanması açısından basitleştirilmesi amaçlanmaktadır. Birbirleri ile ilişki yapıları arasındaki ilişkinin belirlenmesi için korelasyon matrisi hesaplanır. Hesaplanan korelasyon matrisi yardımıyla

arasında kuvvetli ilişki olan değişkenler aynı faktörde toplanır. Veri setinin faktör analizi için uygun olup olmadığının incelenmesi için Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) testi ile Barlett Küresellik testi uygulanır (Güriş ve Astar, 2014: 367-368). Ayrıca, veri setinin güvenilirlik ve geçerliliğinin ölçülmesi amacıyla Cronbach's Alpha katsayısı hesaplanır. Cronbach's Alpha katsayısı 0-1 arasında değer alırken negatif sonuçta verebilir (Güriş ve Astar, 2014: 246).

KMO testi, örnek birim sayısının büyüklüğünün uygunluğunu test etmektedir. Faktör analizi uygunluğu için KMO testi sonucu elde edilen değer 0,50'den büyük olması gerekmektedir. Barlett testi ise, kısmi korelasyona dayanarak değişkenler arasında ilişki olup olmadığını incelemektedir. Test istatistiğinin dağılımı X^2 dağılımına uymaktadır. Elde edilen X^2 test istatistiğine ait p değeri 0,05'ten küçük ise veriler analiz için uygundur (Güriş ve Astar, 2014: 368).

KMO testine ilişkin değerler göz önünde bulundurulduğunda, KMO ölçütünün ,709 olarak hesaplandığı ve bu değer çalışmaya ait veri setinin faktör analizi için uygun olduğu belirlenmiştir. Faktör analizi yapabilmek için uygunluğu test eden bir diğer yöntem ise, Barlett testidir. Yapılan analiz sonucunda Barlett test sonuçlarının ($x^2=3403,636$; $df:351$; $p=0,000$; $p<0,05$) anlamlı olduğu ve faktör analizi için uygun olduğu görülmüştür. Bununla birlikte, veri setinin güvenilirliğini ölçmek için Cronbach's Alpha testi yapılmıştır. Bu bağlamda, oluşturulan ölçeğin genel Cronbach's Alpha değeri ,783 bulunmuştur. Bu nedenle ölçek iyi derecede güvenilir olduğu ve sorulara verilen cevapların tüm veri seti için % 78,3 oranından anlamlı olduğu söylenebilmektedir.

Çalışmada kullanılan ölçeğin faktör analizi sonuçları Tablo 1'de gösterilmiştir. Tablo 1'e göre çalışmada kullanılan ölçeğin altı faktörlü bir yapıya sahip olduğu ve bu altı faktöre ait faktör yükü değerleri, özdeğerleri, varyans açıklama oranı ile faktörleri oluşturan her bir ifadenin ortalama ve standart sapma oranları yer almaktadır.

Tablo 1. Faktör Analizi Sonuçları

Madde	Faktör Yükü Değerleri						Ortalama	Standart Sapma	Özdeğer	Varyans Açıklama Oranı (%)
	Faktör 1 Vergi Mükelleflerinin Denetimine Karşı Tutum ve Davranışları	Faktör 2 Vergi Mükelleflerinin Denetim Eylemlerine Karşı Tutum ve Davranışları	Faktör 3 Denetimin Etkileri	Faktör 4 Denetim Sonuçları	Faktör 5 Denetimin Rolü	Faktör 6 Vergi Ahlakı ve Bilinci				
Sık aralıklarla çıkartılan vergi aflarının vergi kaçırınları daha da cesaretlendirdiğini düşünüyorum.	,760						2,82	,51994	3,395	12,574
Vergi denetimleri sonucunda vergi kaçırdığı belirlenen mükelleflere daha etkin hapis cezalarının uygulanması gerektiğini düşünüyorum.	,647						2,57	,60487		
Vergi kaçırıldığına tanık olmam halinde yetkili makamlara durumu bildiririm.	,634						2,50	,61702		
Vergi denetimlerinin gereğinden az yapılmasının vergi kaçırımı teşvik ettiğini düşünüyorum.	,580						2,77	,53410		
Vergi suçu işleyenlerin açıklanması durumunda vergi kaçırımının azalacağını düşünüyorum.	,554						2,73	,54966		
Denetlenmeyeceğimi kesin olarak bilsem dahi gerçekleştirdiğim her türlü faaliyeti kayda geçiririm.	,529						2,81	,48780		

Evrakta sahteciliğin yapılmasının vergi denetiminin yetersizliğinden kaynaklandığını düşünüyorum	,461					2,80	,46989			
Yakalanma ihtimalinin yüksek olduğunu düşünen mükelleflerin daha az vergi kaçıracağını düşünüyorum.	,416					2,65	,58300			
Denetim elemanlarının bilgi düzeyinin yeterli olduğunu düşünüyorum.		,759				2,29	,67703	2,813	10,419	
Denetim elemanları, denetim esnasında hiçbir suretle işimi aksatmamaktadır.		,722				2,37	,72930			
Denetim elemanlarının, denetimin ciddiyetine uygun olarak tarafsız davrandıklarını düşünüyorum.		,640				2,15	,73707			
Denetim elemanlarının vergi denetimleri esnasında hatalarımızı gösterip, gerekli uyarılarda bulunarak ceza almamızı önlediğini düşünüyorum.		,618				2,13	,61751			
Vergi kaçırdığı için cezalandırılan mükelleflerin tekrar denetlenmesinin daha caydırıcı olacağını düşünüyorum.			,759			2,87	,41205			2,208
Vergi denetiminin amacının kayıt dışı ekonomiyi önlemek olduğunu düşünüyorum.			,624			2,76	,50175			
Vergi denetimlerinin daha sık yapılmasıyla daha fazla vergi toplanacağını düşünüyorum.			,514			2,80	,53423			
Vergi beyannamesi düzenlerken denetleneceğimi düşünerek hazırlarım.			,511			2,89	,39175			
Mevcut işimiz veya işyerimizde vergilendirme ile ilgili değişikliklerin (işe başlama ve bırakma, adres değişikliği gibi) olması durumunda bu değişikliklerin vergi dairesine bildirilmesinde vergi denetiminin etkili olduğunu düşünüyorum				,733		2,37	,57817	2,187	8,099	
Vergisel işlemlerin elektronik ortamda gerçekleştirilmesinin (örneğin ödemelerin banka üzerinden yapılabilmesi, elektronik beyanname gibi) kayıt dışılığı azalttığını düşünüyorum.				,649		2,39	,61923			
Vergi beyanlarının tam ve doğru olarak yapılmasında vergi denetiminin büyük etkisi olduğunu düşünüyorum.				,438		2,34	,53971			
Vergi denetimlerinin vergi yükümlülüklerini yerine getirenler ile getirmeyenler arasındaki farkın ortaya konulmasında etkili bir araç olduğunu düşünüyorum.				,391		2,34	,53596			
Vergi yükümlülüklerimizi zamanında yerine getirmemizde vergi denetimlerinin etkili olduğunu düşünüyorum.				,389		2,34	,60426			
Ülkemizde vergi yükünün vergi ödeyenler arasında adaletli dağılımında vergi denetiminin önemli bir paya sahip olduğunu düşünüyorum.					,709	2,19	,62744	1,993	7,38	
Ülkemizde vergi kaçırıcıların yakalanma ihtimalinin düşük olduğunu düşünüyorum.					,473	2,80	,49342			
Kullanılan vergi denetim yöntemlerinin beyan dışı kalan kazançların ortaya çıkarılmasında etkili olduğunu düşünüyorum.					,364	1,98	,72292			
Çevremdeki kişiler vergi kaçırır ve yakalanmazsa, bu durum benimde zaman						,841	1,87	,81324	1,665	6,168

zaman vergi kaçırabileceğim fikrini doğurur.										
Ülkemizde vergi bilinci ve ahlakının yeterli düzeyde olduğunu düşünüyorum.						,633	1,64	,68659		
Denetim elemanları tarafından gerçekleştirilen vergi denetimleri sayesinde vergi yükümlülüklerimiz hakkındaki bilgilerimiz artmaktadır.						,517	2,1	,65767		

Tablo 1’den de görüleceği üzere araştırmaya katılan vergi mükelleflerinin “Vergi Mükelleflerinin Denetime Karşı Tutum ve Davranışları”, “Vergi Mükelleflerinin Denetim Elemanlarına Karşı Tutum ve Davranışları”, “Denetimin Etkileri”, “Denetim Sonuçları”, “Denetimin Rolü” ve “Vergi Ahlakı ve Bilinci” ile ilgili oluşturulan altı faktör toplam varyansın % 52,818’ini açıklamaktadır. Nitekim, toplam varyans değeri de minimum varyans açıklama değeri olan % 50’nin üzerindedir. Bu durum ise, ölçeklerin yukarıdaki koşulları sağladığını göstermektedir.

Tablodaki veriler göz önünde bulundurulduğunda faktör analizi sonucu oluşan ilk faktör “Vergi Mükelleflerinin Denetime Karşı Tutum ve Davranışları” olarak adlandırılmıştır. Bu faktörün özdeğeri 3,395’tir ve toplam varyansın % 12,574’ünü açıklamaktadır. Bu faktörün parça güvenilirliği ,754’tür ve $p=0,005$ düzeyinde anlamlıdır. Faktör analizi sonucu oluşan ikinci faktör “Vergi Mükelleflerinin Denetim Elemanlarına Karşı Tutum ve Davranışları” olarak adlandırılmıştır. Bu faktörün özdeğeri 2,813’tür ve toplam varyansın % 10,419’ünü açıklamaktadır. Bu faktörün parça güvenilirliği ,723’tür ve $p=0,005$ düzeyinde anlamlıdır.

Faktör analizi sonucu oluşan üçüncü faktör ise “Denetimin Etkileri” olarak adlandırılmıştır. Bu faktörün özdeğeri 2,208’dir ve toplam varyansın % 8,178’ini açıklamaktadır. Bu faktörün parça güvenilirliği ,642’dir ve $p=0,005$ düzeyinde anlamlıdır. Faktör analizi sonucunda “Denetim Sonuçları” dördüncü faktör olarak belirlenmiştir. Bu faktörün özdeğeri 2,187’dir ve toplam varyansın % 8,099’ünü açıklamaktadır. Bu faktörün parça güvenilirliği ,669’dur ve $p=0,005$ düzeyinde anlamlıdır.

“Denetimin Rolü” faktör analizi sonucunda beşinci faktör olarak bulunmuştur. Bu faktörün özdeğeri 1,993’tür ve toplam varyansın % 7,38’ini açıklamaktadır. Bu faktörün parça güvenilirliği ,069’dur $p=0,005$ düzeyinde anlamlıdır. Ancak bu faktörün güvenilirliği oldukça düşük çıkmıştır. Faktör analizi sonucu oluşan son faktör ise “Vergi Ahlakı ve Bilinci” olarak adlandırılmıştır. Bu faktörün özdeğeri 1,665’tir ve toplam varyansın % 6,168’ini açıklamaktadır. Bu faktörün parça güvenilirliği ,549’dur ve $p=0,005$ düzeyinde anlamlıdır. Ancak bu faktörün güvenilirliği düşük derecede güvenilir çıkmıştır.

IV. TUTUM VE DAVRANIŞLARA AİT BULGULAR

Bu bölümde, katılımcıların vergi denetimi hakkında sahip oldukları düşünceleri tespit etmek amacıyla katılımcılara sorular yöneltilmiş ve verdikleri cevapların sıklıkları ve yüzde dağılımları ankette yer alan soru sırasıyla istatistiki olarak değerlendirilmiştir.

Tablo 2. Vergi ödemenin bir vatandaşlık görevi olduğunu düşünüyorum.

	Sıklık	Yüzde (%)
Katılmıyorum	12	5,0
Kararsızım	30	13,9
Katılıyorum	374	81,0
Toplam	416	100

Ankete katılan vergi mükelleflerinin % 81'i vergi ödemenin bir vatandaşlık görevi olduğu düşünürken % 13,9'u bu konuda kararsız kalmaktadır. Katılımcıların çok düşük kısmı ise, vergi ödemenin bir vatandaşlık görevi olmadığını düşünmektedirler. Bu bağlamda anketin yapıldığı illerde vergi ödemenin bir vatandaşlık görevi olduğu ve katılımcıların büyük çoğunluğunun vergilerini doğru ve zamanında ödediklerini söyleyebiliriz.

Tablo 3. Vergi ödemenin bir ahlak göstergesi olduğunu düşünüyorum.

	Sıklık	Yüzde (%)
Katılmıyorum	21	4,7
Kararsızım	58	14,2
Katılıyorum	337	81,1
Toplam	416	100

Tablo 3'ten de anlaşılacağı üzere katılımcıların büyük çoğunluğu vergi ödemenin bir ahlak göstergesi olduğunu düşünmektedir. Ankete katılan vergi mükelleflerinin % 81,1'i vergi ödemenin bir ahlak göstergesi olduğu ifade etmektedirler. Katılımcıların % 14,2'si bu konuda kararsız kalırken, % 4,7'si de vergi ödemeyi bir ahlak göstergesi olarak görmemektedirler.

Tablo 4. Ülkemizde vergi bilinci ve ahlakının yeterli düzeyde olduğunu düşünüyorum.

	Sıklık	Yüzde (%)
Katılmıyorum	199	47,8
Kararsızım	167	40,1
Katılıyorum	50	12,1
Toplam	416	100

Ülkemizde vergi bilinci ve ahlakının hangi düzeyde olduğunu öğrenmek üzere vergi mükelleflerine bu soru sorulmuştur. Ankete katılan vergi mükelleflerinin % 12,1'i ülkemizdeki vergi bilinci ve ahlakının yeterli düzeyde olduğunu düşünürken, % 47,8'i ülkemizdeki vergi bilinci ve ahlakının yeterli düzeyde olmadığını ifade etmektedirler. Katılımcıların % 40,1'i ise kararsız kalmışlardır. Tablo 4'teki veriler göz önüne alındığında, ülkemizde vergi bilinci ve ahlakının yeterli düzeyde olmadığı sonucuna ulaşılabilir.

Tablo 5. Vergi beyannamesi düzenlerken denetleneceğimi düşünerek hazırlarım.

	Sıklık	Yüzde (%)
Katılmıyorum	11	2,6
Kararsızım	25	6,1
Katılıyorum	380	91,3
Toplam	416	100

Katılımcıların "Vergi beyannamesi düzenlerken denetleneceğimi düşünerek hazırlarım." sorusuna verdikleri cevapların dağılımı Tablo 5'te görülmektedir. Ankete katılan vergi mükelleflerinin büyük çoğunluğu "Katılıyorum" yanıtını vermişlerdir. Diğer bir ifadeyle katılımcıların % 91,3'lük kısmı denetlenme ihtimali olmaması durumunda dahi vergi beyannamelerini vergi kanunlarına uygun olarak hazırladıklarını ifade etmektedirler. Katılımcıların % 2,6'lık kısmı ise, vergi beyannamelerini düzenlerken vergi kanunlarını dikkate almadıklarını, nasıl daha az vergi öderim düşüncesiyle hareket ettiklerini ve beyannamelerini bu şekilde düzenlediklerini

belirtmektedirler. Ankete katılan vergi mükelleflerinin % 6,1’lik kısmı da bu konuda kararsız olduklarını ifade etmektedirler.

Tablo 6. Yakalanma ihtimalinin yüksek olduğunu düşünen mükelleflerin daha az vergi kaçıracağını düşünüyorum.

	Sıklık	Yüzde (%)
Katılmıyorum	23	5,5
Kararsızım	101	24,3
Katılıyorum	292	70,2
Toplam	416	100

Tablo 6’da vergi mükelleflerinin “Yakalanma ihtimalinin yüksek olduğunu düşünen mükelleflerin daha az vergi kaçıracağını düşünüyorum.” sorusuna verdikleri cevaplar görülmektedir. Ankete katılan vergi mükelleflerinin % 70,2’si bu soruya “Katılıyorum” yanıtı, % 24,3’ü “Kararsızım” yanıtını verirken, % 5,5’i ise “Katılmıyorum” yanıtı vermişlerdir. Bu bağlamda, ankete katılan vergi mükelleflerinin büyük çoğunluğunun yakalanma ihtimalinin yüksek olması durumunda vergi mükelleflerinin daha az vergi kaçıracağını düşündüğü görülmektedir. Diğer bir ifadeyle, vergi mükelleflerinin daha sık denetlenmesi ile vergi kaçakçılığının azalacağı söylenebilir.

Tablo 7. Çevremdeki kişiler vergi kaçırır ve yakalanmazsa, bu durum benimde zaman zaman vergi kaçırabileceğim fikrini doğurur.

	Sıklık	Yüzde (%)
Katılmıyorum	169	40,6
Kararsızım	134	32,2
Katılıyorum	113	27,2
Toplam	416	100

Ankete katılan vergi mükelleflerinin “Çevremdeki kişiler vergi kaçırır ve yakalanmazsa, bu durum benimde zaman zaman vergi kaçırabileceğim fikrini doğurur.” sorusuna verdikleri cevapların dağılımı Tablo 7’de görülmektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğu “Katılmıyorum” ve “Kararsızım” yanıtını vermişlerdir. Ancak katılımcıların dörtte birinden biraz fazlası da bu ifadeye katıldıklarını ifade etmişlerdir. Bu bağlamda mükelleflerin birbirlerinden olumsuz etkilendikleri, diğer mükellefler yapıyorsa bende yapabilirim mantığıyla hareket edebildikleri görülmektedir. Diğer bir ifadeyle, bazı mükelleflerin vergi kaçırması ve yakalanmaması durumunda, diğer mükelleflerinde vergi kaçırma eğilimlerinin artacağı sonucuna varılabilir.

Tablo 8. Denetlenmeyeceğimi kesin olarak bilsem dahi gerçekleştirdiğim her türlü faaliyeti kayda geçiririm.

	Sıklık	Yüzde (%)
Katılmıyorum	18	4,3
Kararsızım	41	9,9
Katılıyorum	357	85,8
Toplam	416	100

Tablo 8’de ankete katılan vergi mükelleflerinin “Denetlenmeyeceğimi kesin olarak bilsem dahi gerçekleştirdiğim her türlü faaliyeti kayda geçiririm.” sorusuna verdikleri cevaplar görülmektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğu denetlenme ihtimalinin olmadığı durumda dahi

gerçekleştirdikleri her türlü faaliyeti kayda geçireceğini beyan etmişlerdir. Diğer bir ifadeyle, ankete katılan vergi mükelleflerinin vergi ödemenin bir vatandaşlık görevi olduğunu düşünmesi ve bir ahlak göstergesi olarak görmesi vergiye gönüllü uyumun sağlanmasında önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna karşılık az da olsa katılımcıların bir kısmı denetlenmeyeceklerini kesin olarak bilmeleri durumunda vergi kaçırabileceklerini ifade etmişlerdir.

Tablo 9. Vergi kaçırıldığına tanık olmam halinde yetkili makamlara durumu bildiririm.

	Sıklık	Yüzde (%)
Katılmıyorum	27	6,5
Kararsızım	155	37,3
Katılıyorum	234	56,3
Toplam	416	100

Tablo 9’da ankete katılan vergi mükelleflerinin “Vergi kaçırıldığına tanık olmam halinde yetkili makamlara durumu bildiririm.” sorusuna verdikleri cevaplar yer almaktadır. Katılımcıların yarısından biraz fazlası vergi kaçırıldığına tanık olmaları halinde durumu yetkili makamlara bildireceğini ifade etmişlerdir. Katılımcıların % 56,3’lük kısmı vergi kaçırıldığına tanık olmaları halinde durumu yetkili makamlara bildirirken, % 37,3’lü kısmı ise bu durum karşısında kararsız kaldıklarını ifade etmişlerdir. Bu oran azımsanmayacak kadar yüksektir. Katılımcılara neden “Kararsızsınız ?” sorusu yöneltildiğinde ise kararsız olan katılımcıların büyük çoğunluğunun durumu vakit kaybı olarak görmesi ve uğraşmak istememelerinden kaynaklandığı belirlenmiştir. Katılımcıların % 6,5’lik kısmı ise, vergi kaçırılmasına tanık olmaları halinde durumu kayıtsız kalarak durumla ilgili olarak hiçbir şey yapmayacaklarını belirtmişlerdir.

Tablo 10. Sık aralıklarla çıkartılan vergi aflarının vergi kaçırıcıları daha da cesaretlendirdiğini düşünüyorum.

	Sıklık	Yüzde (%)
Katılmıyorum	26	6,3
Kararsızım	21	5,0
Katılıyorum	369	88,7
Toplam	416	100

Ankete katılan vergi mükelleflerinin “Sık aralıklarla çıkartılan vergi aflarının vergi kaçırıcıları daha da cesaretlendirdiğini düşünüyorum.” sorusuna verdikleri cevaplar görülmektedir. Katılımcıların % 88,7’lik kısmı, sık aralıklarla çıkartılan vergi aflarının mükellefleri vergi kaçırma teşvik ettiğini ifade etmişlerdir. Katılımcıların % 6,3’lük kısmı, sık sık çıkartılan vergi afları ile vergi kaçırma arasında bir ilişki olmadığını ifade ederken, % 5’lik kısmı ise, kararsız olduklarını beyan etmişlerdir. Dolayısıyla ülkemizde sık aralıklarla vergi aflarının çıkartılmasının ve bunların önceden tahmin edilebilir olmasının, vergi mükelleflerini vergi kaçırma teşvik ettiği ve bu bağlamda, mükellef davranışlarını olumsuz yönde etkilediği sonucuna ulaşılabilir.

Tablo 11. Vergi cezalarının caydırıcı nitelikte olmadığını düşünüyorum.

	Sıklık	Yüzde (%)
Katılmıyorum	29	7,0
Kararsızım	175	42,1
Katılıyorum	212	51,0
Toplam	416	100

Ankete katılan vergi mükelleflerinin vergi cezalarını yeterli düzeyde bulup bulmadıklarını ölçmek amacıyla bu soru sorulmuştur. Katılımcıların % 51’lik kısmı uygulanan vergi cezalarının caydırıcı nitelikte olmadığını ifade etmişlerdir. Katılımcıların % 42,1’i ise vergi cezalarının caydırıcılığı hakkında kararsız kaldıklarını, % 7’lik kısmı da vergi cezalarını yeterli bulduklarını belirtmişlerdir. Tablodaki veriler incelendiğinde, ankete katılan vergi mükelleflerinin vergi cezalarını az buldukları, daha doğru bir ifadeyle yetersiz buldukları ve işlenen vergi suçlarına karşı daha ağır vergi cezalarının uygulanması gerektiğini düşündükleri sonucuna ulaşılabilir.

Tablo 12. Vergi kaçırmanın cezalandırılması gereken ağır bir suç olduğunu düşünüyorum.

	Sıklık	Yüzde (%)
Katılmıyorum	25	6,0
Kararsızım	186	44,7
Katılıyorum	205	49,3
Toplam	416	100

Tablo 12’de katılımcıların “Vergi kaçırmanın cezalandırılması gereken ağır bir suç olduğunu düşünüyorum.” sorusuna verdikleri cevaplar yer almaktadır. Ankete katılan vergi mükelleflerinin % 49,3’ü vergi kaçırmanın mevcut düzenlemelere göre daha ağır bir şekilde cezalandırılması gerektiğini düşündüklerini ifade etmişlerdir. Katılımcıların % 44,7’si kararsız olduklarını belirtirken, % 6’sı mevcut düzenlemelerin yeterli olduğunu belirtmişlerdir.

Tablo 13. Vergi mevzuatına yönelik değişiklikleri kolaylıkla takip edebiliyorum.

	Sıklık	Yüzde (%)
Katılmıyorum	137	32,9
Kararsızım	160	38,5
Katılıyorum	119	28,6
Toplam	416	100

Ankete katılan vergi mükelleflerine vergi mevzuatına yönelik değişiklikleri kolaylıkla takip edip edemedikleri sorulmuş, mükelleflerin % 38,5’lik kısmı bu konuda kararsız olduklarını, % 32,9’luk kısmı kolaylıkla takip edemediğini ve % 28,6’lık kısmı ise kolaylıkla takip edebildiğini ifade etmişlerdir. Katılımcıların yanıtları göz önünde bulundurulduğunda, vergi mevzuatına yönelik değişikliklerin kolaylıkla takip edilebilir hale getirilmesi gerektiği sonucuna ulaşılabilir.

Tablo14. Vergi mevzuatının karışık ve anlaşılmaz bir yapıya sahip olduğunu düşünüyorum.

	Sıklık	Yüzde (%)
Katılmıyorum	97	23,3
Kararsızım	176	42,3
Katılıyorum	143	34,4
Toplam	416	100

Katılımcıların % 34,4’lük kısmı vergi mevzuatını karışık ve anlamsız bir yapıya sahip olduğunu düşündüklerini ifade ederken, % 42,3’lük kısmı kararsız olduklarını, % 23,3’lük kısmı ise vergi mevzuatının karışık ve anlaşılmaz bir yapıda olmadığını belirtmişlerdir. Bu bağlamda “Katılıyorum” ve “Kararsızım” şeklinde cevap veren katılımcıların toplamına baktığımızda, bu oran % 76,7’ye denk gelmektedir ki, bu da vergi mevzuatının karışık ve anlaşılmaz bir yapıda olduğu sonucunu ortaya koymaktadır.

Tablo 15. Vergisel işlemlerin elektronik ortamda gerçekleştirilmesinin (örneğin ödemelerin banka üzerinden yapılabilmesi, elektronik beyanname gibi) kayıtdışılığı azalttığını düşünüyorum.

	Sıklık	Yüzde (%)
Katılmıyorum	30	7,2
Kararsızım	193	46,4
Katılıyorum	193	46,4
Toplam	416	100

Ankete katılan vergi mükelleflerine vergisel işlemlerin elektronik ortamda gerçekleştirilmesinin kayıtdışılığı azaltıp azaltmadığı sorusu sorulmuş, vergi mükelleflerinin % 46,4'ü vergisel işlemlerinin elektronik ortamda gerçekleştirilmesinin kayıtdışılığı azalttığını düşündüklerini ifade etmişlerdir. Katılımcıların % 46,4'lük kısmı bu konuda kararsız kalırken, % 7,2'lik kısmı vergisel işlemlerin elektronik ortamda gerçekleştirilmesinin kayıtdışılığı azaltmadığını belirtmişlerdir. Yanıtların dağılımı dikkate alındığında, vergisel işlemlerin elektronik ortamda gerçekleştirilmesinin kayıtdışılığı azalttığını düşünen ve bu konuda kararsız kalan katılımcıların aynı yüzdeye sahip olduğu görülmektedir. Bu durum ise e-beyanname veya ödemelerin bankalar üzerinden yapılmasının yaygınlaşmasına rağmen, hala büyük bir kesimin vergisel işlemlerini vergi dairelerine giderek elden yaptıkları sonucunu çıkarmaktadır.

Tablo 16. Vergisel işlemlerin ilgililer tarafından yeterli ölçüde incelenmediğini düşünüyorum.

	Sıklık	Yüzde (%)
Katılmıyorum	125	30,1
Kararsızım	149	35,8
Katılıyorum	142	34,1
Toplam	416	100

Ankete katılan vergi mükelleflerinin “Vergisel işlemlerin ilgililer tarafından yeterli ölçüde incelenmediğini düşünüyorum.” sorusuna verdikleri cevapların dağılımı Tablo 16’da verilmiştir. Katılımcıların % 34,1’i diğer bir deyişle yaklaşık üçte biri vergisel işlemlerin yetkililer tarafından yeterli ölçüde incelenmediğini belirtmişlerdir. Katılımcıların % 35,8’i kararsız kalırken, % 30,1’i vergisel işlemlerin yetkililer tarafından yeterli ölçüde incelendiğini ifade etmişlerdir.

Tablo 17. Denetim elemanları tarafından gerçekleştirilen vergi denetimleri sayesinde vergi yükümlülüklerimiz hakkındaki bilgilerimiz artmaktadır.

	Sıklık	Yüzde (%)
Katılmıyorum	67	16,1
Kararsızım	230	55,3
Katılıyorum	119	28,6
Toplam	416	100

Katılımcıların Tablo 17’de “Denetim elemanları tarafından gerçekleştirilen vergi denetimleri sayesinde vergi yükümlülüklerimiz hakkındaki bilgilerimiz artmaktadır.” sorusuna verdikleri cevaplar görülmektedir. Ankete katılan vergi mükelleflerinin yarısından fazlası “Kararsızım” yanıtını vermişlerdir. Diğer bir ifadeyle katılımcıların % 55,3’ü denetimler esnasında vergi yükümlülüklerimiz konusundaki bilgilerimizin artıp artmadığı konusunda kararsız olduklarını ifade etmişlerdir. Katılımcıların % 28,6’sı denetimler sayesinde vergi yükümlülüklerimiz hakkındaki bilgilerimiz artmaktadır derken, % 16,1’i denetimlerin yükümlülüklerimiz hakkında herhangi bir eğitici yönünün bulunmadığını belirtmişlerdir. Bu bağlamda “Katılmıyorum” ve “Kararsızım” şeklinde cevap veren katılımcıların toplamına baktığımızda % 71,4’lük bir yüzde karşımıza

çıkılmaktadır ki, bu da vergi denetiminin eğitim fonksiyonunun etkin bir şekilde işlemediği sonucunu çıkartmaktadır.

Tablo 18. Denetim elemanlarının, denetimin ciddiyetine uygun olarak tarafsız davrandıklarını düşünüyorum.

	Sıklık	Yüzde (%)
Katılmıyorum	86	20,7
Kararsızım	181	43,5
Katılıyorum	149	35,8
Toplam	416	100

Denetimler esnasında, denetim elemanlarının işin ciddiyetine uygun olarak tarafsız davranmadıklarını ölçmek üzere vergi mükelleflerine bu soru yöneltilmiştir. Ankete katılan vergi mükelleflerinin % 43,5'i gibi önemli bir kısmı denetim elemanlarının denetimler esnasında tarafsız kaldıkları konusunda kararsız olduklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların % 20,7 kısmının yanıtı "Katılmıyorum" şeklinde olurken, % 35,8'i de denetim elemanlarının denetimler esnasında tarafsız davrandıklarını düşündüklerini ifade etmişlerdir.

Tablo 19. Vergi denetimlerinin gereğinden az yapılmasının vergi kaçırmayı teşvik ettiğini düşünüyorum.

	Sıklık	Yüzde (%)
Katılmıyorum	22	5,3
Kararsızım	53	12,7
Katılıyorum	341	82,0
Toplam	416	100

Ankete katılan vergi mükelleflerinin "Vergi denetimlerinin gereğinden az yapılmasının vergi kaçırmayı teşvik ettiğini düşünüyorum." sorusuna verdikleri cevaplar Tablo 19'da görülmektedir. Katılımcıların % 82'si gibi büyük çoğunluğu gerçekleştirilen vergi denetimlerinin yetersiz olduğunu ve bunun vergi kaçırmayı teşvik ettiğini ifade etmişlerdir. Diğer bir ifadeyle katılımcılar, ülkemizde vergi denetimlerinin gereğinden az yapıldığını ve bu durumun bilinmesinin vergi kaçırmayı arttırdığını düşünmektedirler. Ankete katılan vergi mükelleflerinin % 12,7'si vergi denetimlerinin gereğinden az yapıp yapılmadığı konusunda kararsız kalırken, % 5,3'lük az bir kısmı ise yeteri kadar vergi denetimi yapıldığını belirtmişlerdir.

Tablo 20. Vergi denetimlerinin daha sık yapılmasıyla daha fazla vergi toplanacağını düşünüyorum.

	Sıklık	Yüzde (%)
Katılmıyorum	26	6,2
Kararsızım	31	7,5
Katılıyorum	359	86,3
Toplam	416	100

Katılımcıların Tablo 20'de "Vergi denetimlerinin daha sık yapılmasıyla daha fazla vergi toplanacağını düşünüyorum." sorusuna verdikleri cevaplar görülmektedir. Ankete katılan vergi mükelleflerinin büyük çoğunluğu "Katılıyorum" yanıtını vermişlerdir. Diğer bir deyişle katılımcıların % 86,3'ü vergi denetimlerinin sıklaştırılmasıyla daha fazla vergi toplanacağını düşünmektedirler. Katılımcıların % 7,5'i vergi denetimlerinin artmasıyla daha fazla vergi

toplanacağı konusunda kararsızken, % 6,2'si ise daha fazla vergi toplamının vergi denetimlerinin sıklaştırılmasıyla alakalı olmadığını ifade etmişlerdir.

Tablo 21. Ülkemizde vergi kaçırانların yakalanma ihtimalinin düşük olduğunu düşünüyorum.

	Sıklık	Yüzde (%)
Katılmıyorum	17	4,1
Kararsızım	50	12,0
Katılıyorum	349	83,9
Toplam	416	100

Vergi mükelleflerine ülkemizde vergi kaçırانların yakalanma ihtimallerinin yüksek olup olmadıkları konusundaki düşüncelerini ölçmek için bu soru sorulmuştur. Tablo 21'deki verilerden de anlaşılacağı üzere, katılımcıların % 83,9'u gibi çok büyük çoğunluğu, ülkemizde vergi kaçırانların yakalanma ihtimalinin % 16,1 gibi düşük bir oranda olduğunu düşünmektedirler. Bu oranın % 12'sinin "Kararsız" olduğunu düşündüğümüzde, vergi kaçırانların yakalanma ihtimalinin çok düşük olduğunu söyleyebiliriz.

Tablo 22. Kullanılan vergi denetim yöntemlerinin beyan dışı kalan kazançların ortaya çıkarılmasında etkili olduğunu düşünüyorum.

	Sıklık	Yüzde (%)
Katılmıyorum	112	26,9
Kararsızım	199	47,8
Katılıyorum	105	25,2
Toplam	416	100

Ankete katılan vergi mükelleflerinin "Kullanılan vergi denetim yöntemlerinin beyan dışı kalan kazançların ortaya çıkarılmasında etkili olduğunu düşünüyorum." sorusuna verdikleri cevapların dağılımı Tablo 22'de verilmiştir. Tablo 22'den de görüldüğü üzere, ankete katılan vergi mükelleflerinin yarıya yakınının cevabı "Kararsızım" yönündedir. Katılımcıların % 25,2'si uygulanan vergi denetim yöntemlerinin beyan dışı kalan kazançların ortaya çıkarılmasında etkili olduğunu düşünürken, % 26,9'u vergi denetim yöntemlerinin etkisiz ve yetersiz olduğunu düşündüklerini ifade etmişlerdir.

Tablo 23. Evrakta sahteciliğin yapılmasının vergi denetiminin yetersizliğinden kaynaklandığını düşünüyorum.

	Sıklık	Yüzde (%)
Katılmıyorum	12	2,9
Kararsızım	61	14,7
Katılıyorum	343	82,4
Toplam	416	100

Katılımcıların Tablo 23'te "Evrakta sahteciliğin yapılmasının vergi denetiminin yetersizliğinden kaynaklandığını düşünüyorum." sorusuna verdikleri cevapların dağılımı görülmektedir. Tablodan da görüleceği üzere, katılımcıların % 82,4 gibi büyük çoğunluğunun yanıtı "Katılıyorum" yönünde olmuştur. Ankete katılan vergi mükelleflerinin % 14,7'si "Kararsızım" yanıtı verirken, % 2,9'u sahte belge kullanımının vergi denetimlerinin yetersizliğinden kaynaklandığını

düşünmektedir. Tablodaki veriler göz önünde bulundurulduğunda, vergi denetiminin sahte belge kullanımının önlenmesinde önemli bir faktör olduğunu söyleyebiliriz.

Tablo 24. Ülkemizde vergi yükünün vergi ödeyenler arasında adaletli dağılımında vergi denetiminin önemli bir paya sahip olduğunu düşünüyorum.

	Sıklık	Yüzde (%)
Katılmıyorum	50	12,0
Kararsızım	238	57,2
Katılıyorum	128	30,8
Toplam	416	100

Ankete katılan vergi mükelleflerinin “Ülkemizde vergi yükünün vergi ödeyenler arasında adaletli dağılımında vergi denetiminin önemli bir paya sahip olduğunu düşünüyorum.” sorusuna verdikleri cevapların dağılımı Tablo 24’te gösterilmektedir. Katılımcıların % 57,2 gibi bir çoğunluğunun yanıtı “Kararsızım” yönünde olmuştur. Bu oran göz önünde bulundurulduğunda, katılımcıların yarısından fazlasının vergi denetimi hakkında yeterli bilgiye sahip olmadığı söylenebilir. Katılımcıların % 30,8’i vergi yükünün adaletli dağılımında vergi denetiminin önemli bir rol üstlendiğini düşünürken, % 12’si vergi yükünün dağılımında vergi denetiminin etkisi olmadığını ifade etmişlerdir.

Tablo 25. Vergi denetimleri sonucunda vergi kaçırdığı belirlenen mükelleflere daha etkin hapis cezalarının uygulanması gerektiğini düşünüyorum.

	Sıklık	Yüzde (%)
Katılmıyorum	25	6,0
Kararsızım	128	30,8
Katılıyorum	263	63,2
Toplam	416	100

Vergi mükelleflerine ülkemizde uygulanan vergi cezalarının yeterli olup olmadığı konusundaki düşüncelerini ölçmek amacıyla bu soru sorulmuştur. Katılımcılara “Vergi denetimleri sonucunda vergi kaçırdığı belirlenen mükelleflere daha etkin hapis cezalarının uygulanması gerektiğini düşünüyorum.” sorusu sorulmuş, katılımcıların % 63,2’si vergi kaçırdığı belirlenen mükelleflere daha etkin hapis cezalarının verilmesi gerektiğini düşündüklerini ifade etmişlerdir. Vergi kaçırdığı belirlenen mükelleflere daha etkin hapis cezaları verilmesi gerektiğini düşünen mükelleflere, bu konuda “Kararsız” olduklarını belirten mükelleflerde eklendiğinde, % 94 gibi çok büyük bir oran karşımıza çıkmaktadır ki, bu da, ülkemizde vergi kaçakçılığına yönelik olarak uygulanan cezaların vergi mükellefleri tarafından yetersiz bulunduğu sonucunu çıkartmaktadır.

Tablo 26. Vergi suçu işleyenlerin açıklanması durumunda vergi kaçığının azalacağını düşünüyorum.

	Sıklık	Yüzde (%)
Katılmıyorum	22	5,3
Kararsızım	67	16,1
Katılıyorum	327	78,6
Toplam	416	100

Katılımcıların Tablo 26’da “Vergi suçu işleyenlerin açıklanması durumunda vergi kaçığının azalacağını düşünüyorum.” sorusuna verdikleri cevapların dağılımı görülmektedir. Ankete katılan vergi mükelleflerinin % 78,6 gibi büyük çoğunluğu vergi suçu işleyenlerin açıklanmaları halinde vergi kaçığının azalacağını düşündüklerini ifade etmişlerdir. Bu konuda katılımcıların % 16,1’i kararsız kalırken, % 5,3’ü vergi suçu işleyenlerin açıklanması durumunda dahi vergi kaçığının azalmayacağını belirtmişlerdir.

Tablo 27. Vergi kaçırdığı için cezalandırılan mükelleflerin tekrar denetlenmesinin daha caydırıcı olacağını düşünüyorum.

	Sıklık	Yüzde (%)
Katılmıyorum	11	2,6
Kararsızım	34	8,2
Katılıyorum	371	89,2
Toplam	416	100

Ankete katılan vergi mükelleflerine “Vergi kaçırdığı için cezalandırılan mükelleflerin tekrar denetlenmesinin daha caydırıcı” olup olmayacağı sorusu yöneltilmiş, katılımcıların % 89,2’si vergi kaçırdığı için cezalandırılan bir mükellefin tekrar denetlenmesinin daha caydırıcı olacağını ifade etmişlerdir. Tablodaki veriler değerlendirildiğinde, vergi kaçırdığı için ceza alan mükelleflerin tekrar denetlenmesi durumunda, bu mükelleflerin tekrardan vergi kaçırmaya yönelmeyecekleri sonucuna ulaşılabilir.

Tablo 28. Vergi yükümlülüklerimizi zamanında yerine getirmemizde vergi denetimlerinin etkili olduğunu düşünüyorum.

	Sıklık	Yüzde (%)
Katılmıyorum	29	6,9
Kararsızım	216	51,9
Katılıyorum	171	41,2
Toplam	416	100

Tablo 28’de katılımcılara “Vergi yükümlülüklerimizi zamanında yerine getirmemizde vergi denetimlerinin etkili olduğunu düşünüyorum.” sorusu yöneltilmiş, katılımcıların % 51,9’luk kısmı bu konuda kararsız olduklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların % 41,2’lik kısmı ise vergi yükümlülüklerinin yerine getirilmesinde vergi denetimlerinin önemli bir payı olduğunu düşünmektedirler. Buna karşılık, ankete katılan vergi mükelleflerinin % 6,9 gibi az bir kısmı da vergi denetimleri yapılmasa dahi vergi yükümlülüklerini yerine getireceklerini ifade etmişlerdir.

Tablo 29. Vergi denetiminin amacının kayıtdışı ekonomiyi önlemek olduğunu düşünüyorum.

	Sıklık	Yüzde (%)
Katılmıyorum	14	3,4
Kararsızım	73	17,6
Katılıyorum	329	79,0
Toplam	416	100

Katılımcıların Tablo 29’da “Vergi denetiminin amacının kayıtdışı ekonomiyi önlemek olduğunu düşünüyorum.” sorusuna verdikleri cevaplar yer almaktadır. Ankete katılan vergi

mükelleflerinin % 79'u vergi denetimleri yoluyla kayıtdışı ekonominin önlenebileceğini düşündüklerini ifade etmişlerdir.

Tablo 30. Vergi denetiminin mükellefler üzerinde büyük bir baskı oluşturduğunu düşünüyorum.

	Sıklık	Yüzde (%)
Katılmıyorum	122	29,3
Kararsızım	129	31,0
Katılıyorum	165	39,7
Toplam	416	100

Ankete katılan vergi mükelleflerinin “Vergi denetiminin mükellefler üzerinde büyük bir baskı oluşturduğunu düşünüyorum.” sorusuna verdikleri cevapların dağılımı Tablo 30’da gösterilmektedir. Tablodaki verilerden de anlaşılacağı üzere, katılımcıların verdikleri cevapların orantılı bir şekilde dağıldığı görülmektedir. Bu bağlamda “Katılmıyorum” ve “Kararsızım” şeklinde cevap veren katılımcıların toplamına baktığımızda, bu oran % 60,3’e denk gelmektedir ki, bu da vergi denetimlerinin mükellefler üzerinde pek baskı oluşturmadığı anlamına gelir.

Tablo 31. Mevcut işimiz veya işyerimizde vergilendirme ile ilgili değişikliklerin (işe başlama ve bırakma, adres değişikliği gibi) olması durumunda bu değişikliklerin vergi dairesine bildirilmesinde vergi denetiminin etkili olduğunu düşünüyorum.

	Sıklık	Yüzde (%)
Katılmıyorum	21	5,1
Kararsızım	221	53,1
Katılıyorum	174	41,8
Toplam	416	100

Katılımcılara vergisel işlemlerine yönelik şekli yükümlülüklerini yerine getirirken vergi denetimlerinin etkili olup olmadığı sorulmuş, vergi mükelleflerinin % 53,1’i vergisel işlemlerine yönelik şekli yükümlülüklerini yerine getirirken vergi denetimlerinin etkili olup olmadığı konusunda “Kararsızım” yönünde cevap vermişlerdir. Ankete katılan vergi mükelleflerinin % 41,8’i şekli yükümlülüklerini yerine getirirken vergi denetimlerinin etkili olduğunu düşünürken, % 5,1’i gibi az bir kısmı da vergi denetimlerinin şekli yükümlülüklerin yerine getirilmesinde herhangi bir etkisi olmadığını ifade etmişlerdir.

Tablo 32. Hakkımda vergi denetimi yapılacağını öğrendiğimde kendimi tedirgin hissederim.

	Sıklık	Yüzde (%)
Katılmıyorum	122	29,3
Kararsızım	141	33,9
Katılıyorum	153	36,8
Toplam	416	100

Ankete katılan vergi mükelleflerine “Hakkımda vergi denetimi yapılacağını öğrendiğimde kendimi tedirgin hissederim.” ifadesi yöneltilmiş ve vergi mükelleflerinin denetleneceklerini öğrendiklerindeki davranış eğilimlerinin ölçülmesi amaçlanmıştır. Tablo 32’de yer alan verilerden de anlaşılacağı üzere, katılımcıların verdikleri cevaplar arasında orantılı bir dağılım olduğu görülmektedir. Buna rağmen, katılımcı cevapları arasında orantılı bir dağılım olsa bile, vergi

mükelleflerinin denetime tabi tutulacaklarını öğrendiklerinde kendilerini tedirgin hissettikleri söylenebilir.

Tablo 33. Vergi denetim yöntemleri ve sonuçları hakkında yeterli bilgiye sahip olduğumu düşünüyorum.

	Sıklık	Yüzde (%)
Katılmıyorum	55	13,2
Kararsızım	261	62,7
Katılıyorum	100	24,1
Toplam	416	100

Ankete katılan vergi mükelleflerinin vergi denetim yöntemleri ve sonuçları hakkında yeterli bilgiye sahip olup olmadıklarını ölçmek üzere bu soru sorulmuştur. Katılımcıların % 62,7'lik kısmının bu soruya cevabı “Kararsızım” yönündedir. Katılımcıların % 24,1'lik kısmı vergi denetim yöntemleri ve sonuçları hakkında yeterli bilgiye sahip olduğunu ifade ederken, % 13,2'lik kısmı yeterli bilgiye sahip olmadığını belirtmiştir. Bu bağlamda “Katılmıyorum” ve “Kararsızım” yanıtını veren katılımcıların toplamına baktığımızda % 75,9'luk bir yüzde karşımıza çıkmaktadır ki, bu da vergi mükelleflerinin vergi denetim yöntemleri ve sonuçları hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıklarını göstermektedir.

Tablo 34. Denetim elemanlarının vergi denetimleri esnasında hatalarımızı gösterip, gerekli uyarılarda bulunarak ceza almamızı önlediğini düşünüyorum.

	Sıklık	Yüzde (%)
Katılmıyorum	56	13,5
Kararsızım	251	60,3
Katılıyorum	109	26,2
Toplam	416	100

Tablo 34'teki verilerden de anlaşılacağı üzere, katılımcıların % 60,3 gibi büyük çoğunluğu denetim elemanlarının denetimler esnasında hataları gösterip, mükellefleri uyararak ceza almalarını önledikleri konusunda kararsız olduklarını belirtmişlerdir. Ankete katılan vergi mükelleflerinin % 26,2'si denetim elemanlarının denetimler esnasında eğitici bir rol üstlenerek, mükelleflerin hatalarını düzelterek ceza almalarını önlediklerini ifade etmişlerdir. Buna karşılık katılımcıların % 13,5 gibi azımsanamayacak bir kısmının cevabı ise “Katılmıyorum” yönünde olmuştur.

Tablo 35. Denetim elemanları, denetim esnasında hiçbir suretle işimi aksatmamaktadır.

	Sıklık	Yüzde (%)
Katılmıyorum	62	14,9
Kararsızım	139	33,4
Katılıyorum	215	51,7
Toplam	416	100

Katılımcıların Tablo 35'te “Denetim elemanları, denetim esnasında hiçbir suretle işimi aksatmamaktadır.” sorusuna verdikleri cevapların dağılımı yer almaktadır. Ankete katılan vergi mükelleflerinin yarısından fazlası bu soruya “Katılıyorum” cevabı vermişlerdir. Katılımcıların % 33,4'lük kısmı bu konuda kararsız kalırken, % 14,9'luk kısmı denetim elemanlarının denetim sırasında işlerini aksattıklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 36. Denetim elemanlarının bilgi düzeyinin yeterli olduğunu düşünüyorum

	Sıklık	Yüzde (%)
Katılmıyorum	52	12,5
Kararsızım	190	45,7
Katılıyorum	174	41,8
Toplam	416	100

Ankete katılan vergi mükelleflerine denetim elemanlarının bilgi düzeyinin yeterli olduğunu düşünüp düşünmedikleri sorulmuş, vergi mükelleflerinin % 41,8’i denetim elemanlarının yeterli bilgi düzeyine sahip olduğunu düşündüklerini ifade etmişlerdir. Katılımcıların % 45,7’si denetim elemanlarının yeterli bilgi düzeyine sahip olduğu konusunda kararsız olduklarını düşünürken, % 12,5’i de denetim elemanlarının yeterli bilgi düzeyine sahip olmadığı kanaatindedir.

Tablo 37. Vergi denetimlerinin vergi yükümlülüklerini yerine getirenler ile getirmeyenler arasındaki farkın ortaya konulmasında etkili bir araç olduğunu düşünüyorum.

	Sıklık	Yüzde (%)
Katılmıyorum	13	3,1
Kararsızım	249	59,7
Katılıyorum	154	37,2
Toplam	416	100

Ankete katılan vergi mükelleflerinin “Vergi denetimlerinin vergi yükümlülüklerini yerine getirenler ile getirmeyenler arasındaki farkın ortaya konulmasında etkili bir araç olduğunu düşünüyorum.” sorusuna verdikleri cevapların dağılımı Tablo 37’de gösterilmektedir. Katılımcıların % 59,7’sinin vergi denetimlerinin, vergi yükümlülüklerini yerine getirenler ile getirmeyenler arasındaki farkın ortaya konulmasında etkili bir araç olduğu konusundaki cevapları “Kararsızım” yönündedir. Katılımcıların % 37,2’si vergi yükümlülüklerini yerine getirenler ile getirmeyenler arasındaki farkın ortaya konulmasında vergi denetimlerinin etkili bir araç olduğunu düşünürken, % 3,1 gibi az bir kısmı da vergi denetimlerinin bu farkın ortaya konulmasında etkili bir araç olmadığını ifade etmişlerdir.

Tablo 38. Vergi beyanlarının tam ve doğru olarak yapılmasında vergi denetiminin büyük etkisi olduğunu düşünüyorum.

	Sıklık	Yüzde (%)
Katılmıyorum	14	3,4
Kararsızım	248	59,6
Katılıyorum	154	37,0
Toplam	416	100

“Vergi beyanlarının tam ve doğru olarak yapılmasında vergi denetiminin büyük etkisi olduğunu düşünüyorum.” sorusuna Tablo 38’den de görüleceği üzere, ankete katılan vergi mükelleflerinin verdikleri cevaplar “Kararsızım” ve “Katılıyorum” şeklinde olmuştur. Katılımcıların % 59,6’sı gibi yarısından fazlası, vergi beyanlarının tam ve doğru olarak yapılmasında vergi denetimlerinin etkili olup olmadığı konusunda kararsızdır. Katılımcıların % 37’si vergi denetimleri sayesinde mükelleflerin beyanlarını tam ve doğru şekilde yapıldığını belirtirken, % 3,4’ü gibi az bir kısmı da vergi denetimlerinin vergi beyanlarının doğruluğu konusunda herhangi bir etkisinin olmadığını düşünmektedir.

Tablo 39. Denetim elemanlarının, denetim esnasında beni çalışanlarımın karşısında küçük düşürdüğünü düşünüyorum.

	Sıklık	Yüzde (%)
Katılmıyorum	247	59,4
Kararsızım	127	30,5
Katılıyorum	42	10,1
Toplam	416	100

Vergi mükelleflerine “Denetim elemanlarının, denetim esnasında beni çalışanlarımın karşısında küçük düşürdüğünü düşünüyorum.” sorusu sorulmuş, mükelleflerin % 59,4’ü bu ifadeye katılmadıklarını belirtmişlerdir. Buna karşılık katılımcıların % 30,5’lik kısmı bu konuda kararsız olduklarını belirtirken, % 10,1 gibi azımsanamayacak bir kısmı da denetim elemanlarının, denetimler esnasında kendilerini çalışanların karşısında küçük düşürdüklerini ifade etmişlerdir.

Tablo 40. Denetim elemanlarının yetersiz sayıda olduğunu düşünüyorum.

	Sıklık	Yüzde (%)
Katılmıyorum	27	6,5
Kararsızım	233	56
Katılıyorum	156	37,5
Toplam	416	100

Katılımcılara “Denetim elemanlarının yetersiz sayıda olduğunu düşünüyorum.” sorusu yöneltilmiş ve onlardan bu soru hakkındaki görüşlerini belirtmeleri istenmiştir. Tablodaki verilerden de anlaşılacağı üzere, vergi mükelleflerinin çoğunluğu bu konuda kararsızdır. Katılımcıların % 37,5’i denetim elemanlarının sayısını yetersiz bulurken, % 6,5’i yeterli sayıda denetim elemanı olduğunu ifade etmişlerdir.

V. T TESTİ

T testi, iki örneklem arasında ortalamalar açısından fark olup olmadığını araştırmak için kullanılır. T testinde kritik nokta iki’dir. T testi her zaman **iki** farklı ortalamayı ya da değeri karşılaştırır (Kalaycı, 2014: 74). Çalışmamızda, faktör analizi sonucunda elde edilen faktör gruplarının demografik verilere göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla t testi yapılmıştır. T testinde iki grup arasında anlamlı bir fark olup olmadığını anlamlılık değeri (P)’den anlayabiliriz. Anlamlılık değeri olan P değeri, 0,05’ten küçük olduğu zaman iki grup arasında anlamlı bir fark vardır denir. Buna karşılık P değerinin 0,05’ten büyük olması ise, iki grup arasında anlamlı bir farklılık olmadığını gösterir.

Çalışmada, ankete katılan vergi mükelleflerinin cinsiyet ve medeni durum değişkenlerine göre herhangi bir farklılığın olup olmadığını tespit etmek amacıyla t testi yapılmıştır.

Mükelleflerin vergi denetimine yönelik tutumlarının incelenmesi amacıyla hazırlanan anket çalışmasına ait t testi sonuçları Tablo 41’de görülmektedir (t testinde $\alpha=0,05$ olarak alınmıştır.).

Tablo 41. Cinsiyet ve Medeni Durum Değişkenleri İle İlgili Faktörler

Faktörler	t Değeri	p Değeri	Sonuç
Cinsiyet Değişkeni			
Vergi Mükelleflerinin Denetime Karşı Tutum ve Davranışları	1,509	,072	Red
Vergi Mükelleflerinin Denetim Elemanlarına Karşı Tutum ve Davranışları	,524	,339	Red
Denetimin Etkileri	,712	,625	Red
Denetim Sonuçları	,597	,728	Red
Denetimin Rolü	-,441	,63	Red
Vergi Ahlakı ve Bilinci	1,261	,356	Red
Medeni Durum Değişkeni			
Vergi Mükelleflerinin Denetime Karşı Tutum ve Davranışları	-2,245	,014	Red
Vergi Mükelleflerinin Denetim Elemanlarına Karşı Tutum ve Davranışları	-,208	,507	Red
Denetimin Etkileri	-1,236	,036	Red
Denetim Sonuçları	-1,066	,952	Red
Denetimin Rolü	-,844	,648	Red
Vergi Ahlakı ve Bilinci	-,183	,242	Red

Tablo 41 incelendiğinde, bütün faktörlerin reddedildiği görülmektedir. Cinsiyet değişkenine göre, p değerleri göz önünde bulundurulduğunda, gruplar arasındaki farkın anlamlı olmadığı görülmektedir. Diğer bir ifadeyle, erkek katılımcıların verdikleri cevapların ortalamaları ile kadın katılımcıların verdikleri cevapların ortalamaları arasında anlamlı bir fark yoktur. Medeni durum değişkeni ele alındığında ise, aynı sonuç ortaya çıkmaktadır. Katılımcıların verdikleri cevaplar medeni durum değişkenine göre bir farklılık göstermemektedir.

VI. ANOVA TESTİ

ANOVA testi, iki ya da daha fazla ortalama arasında fark olup olmadığını araştırmak için kullanılır. ANOVA testinde temel hedef, ortalamalar arasında fark olup olmadığını anlamaktır (Kalaycı, 2014: 131).

ANOVA testi, t testi gibi gruplar arasında bir fark olup olmadığını anlamak için yapılmaktadır. T testinden farklı olarak ikiden fazla ortalamanın karşılaştırılması gereken durumlarda ANOVA testi uygulanmaktadır. Gruplar arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını P değerine bakarak anlayabiliriz. P değerinin 0,05'ten küçük olması durumunda gruplar arasında anlamlı bir fark vardır. Ancak, P değerinin 0,05'ten büyük olması durumunda gruplar arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

Çalışma kapsamında eğitim ve gelir düzeyi, kazanç türü ile yaş grubuna ilişkin ANOVA testi yapılmıştır. İlk olarak, katılımcılara eğitim düzeylerine göre herhangi bir farklılık olup olmadığını tespit etmek üzere ANOVA testi yapılmıştır (ANOVA testinde $\alpha=0,05$ olarak alınmıştır.). Hazırlanan anket çalışmasına ait ANOVA testi sonuçları Tablo 42'de görülmektedir.

Tablo 42. Eğitim Düzeyi, Gelir Düzeyi, Kazanç Türü ve Yaş Grubu Değişkenleri İle İlgili Faktörler

Faktörler	F Değeri	p Değeri	Sonuç
Eğitim Düzeyi Değişkeni			
Vergi Mükelleflerinin Denetime Karşı Tutum ve Davranışları	3,7401	,005	Red
Vergi Mükelleflerinin Denetim Elemanlarına Karşı Tutum ve Davranışları	1,427	,224	Red
Denetimin Etkileri	5,512	,000	Kabul
Denetim Sonuçları	0,381	,822	Red
Denetimin Rolü	0,851	,493	Red
Vergi Ahlakı ve Bilinci	2,586	,037	Red
Gelir Düzeyi Değişkeni			
Vergi Mükelleflerinin Denetime Karşı Tutum ve Davranışları	7,933	,000	Kabul
Vergi Mükelleflerinin Denetim Elemanlarına Karşı Tutum ve Davranışları	1,693	,135	Red
Denetimin Etkileri	3,546	,004	Kabul
Denetim Sonuçları	3,379	,005	Red
Denetimin Rolü	2,025	,074	Red
Vergi Ahlakı ve Bilinci	3,263	,007	Red
Kazanç Türü Değişkeni			
Vergi Mükelleflerinin Denetime Karşı Tutum ve Davranışları	3,181	,005	Red
Vergi Mükelleflerinin Denetim Elemanlarına Karşı Tutum ve Davranışları	3,937	,001	Kabul
Denetimin Etkileri	3,501	,002	Kabul
Denetim Sonuçları	3,551	,002	Kabul
Denetimin Rolü	1,931	,075	Red
Vergi Ahlakı ve Bilinci	1,518	,171	Red
Yaş Grubu Değişkeni			
Vergi Mükelleflerinin Denetime Karşı Tutum ve Davranışları	2,048	,087	Red
Vergi Mükelleflerinin Denetim Elemanlarına Karşı Tutum ve Davranışları	1,962	,099	Red
Denetimin Etkileri	2,097	,08	Red
Denetim Sonuçları	2,627	,034	Red
Denetimin Rolü	2,797	,026	Red
Vergi Ahlakı ve Bilinci	1,651	,161	Red

Tablo 42’de yapılan ANOVA testi sonucunda faktörlerin büyük çoğunluğunun red, bir kısmının ise kabul edildiği görülmektedir. Red edilen faktörler göz önünde bulundurulduğunda, vergi mükelleflerinin görüşleri anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Diğer bir ifadeyle, red edilen faktörler açısından değişkenlerin vergi mükelleflerinin görüşlerine etkisi olmadığı görülmüştür. Buna karşılık, kabul edilen faktörler ele alındığında, vergi mükelleflerinin görüşleri eğitim düzeyi, gelir düzeyi, kazanç türü ve yaş grubu gibi değişkenler açısından anlamlı bir farklılık göstermektedir. Bir başka deyişle, söz konusu değişkenlerin vergi mükelleflerinin görüşlerine etkisi olduğu söylenebilir.

VII. ANKET DEĞERLENDİRMESİ

Vergi mükelleflerinin vergi denetimi hakkındaki düşünce ve tutumlarının tespiti ve vergi denetimlerinden nasıl etkilendiklerinin belirlenmesi ile vergi denetiminin sorunları ve bu sorunlara bir çözüm önerisi getirilmesi amacıyla İstanbul, Tekirdağ, Edirne ve Kırklareli illerindeki vergi mükelleflerine uygulanmıştır. Araştırma, ülkemizdeki vergi denetim yapısı, vergi mükellefleri açısından karşılaşılan sorunlar ile vergi mükelleflerinin vergi denetimine bakış açısını

değerlendirmek açısından oldukça faydalı olmuştur. Ayrıca, vergi mükelleflerinin denetim elemanları hakkındaki düşünceleri de tespit edilmeye çalışılmıştır.

Vergi mükelleflerinin tutum ve davranışlarına ait bulguların değerlendirilmesinde sıklık analizinden yararlanılmıştır. Yapılan anket çalışması sonucunda vergi mükelleflerinin denetime karşı tutum ve davranışlarına yönelik olarak katılımcılara çeşitli ifadeler yöneltilmiştir. Bu bağlamda, yakalanma ihtimalinin yüksek olduğunu düşünen mükelleflerin daha az vergi kaçıracağı ve denetimlerin daha sık yapılmasıyla vergi kaçakçılığının azalacağı sonucuna ulaşılabilir. Katılımcılara yöneltilen bir diğer soruya göre ise, vergi mükelleflerinin % 85,8'i gibi büyük çoğunluğu denetlenme ihtimali olmasa dahi her türlü faaliyetlerini kayıt altına aldıklarını ifade etmişlerdir. Bir başka soruda ise, mükelleflerin vergi kaçırıldığına tanık olmaları halinde durumu yetkili makamlara bildiren bildirmeyeceği sorulmuş ve katılımcıların yarısından fazlası vergi kaçırıldığına tanık olmaları halinde durumu yetkili makamlara bildireceklerini ve vergi kaçakçılığına karşı duyarlı olduklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların önemli bir kısmı sık aralıklarla vergi aflarının çıkarılması ve bunların önceden tahmin edilebilir olmasının mükellefleri vergi kaçırma teşvik ettiğini ifade etmişlerdir. Diğer bir soruda ise mükellefler vergi denetimlerinin gereğinden az yapıldığını, hatta ülkemizdeki inceleme oranının çok düşük düzeylerde olduğunu belirtmişlerdir. Yapılan anket çalışmasında evrakta sahtecilik yapılmasının vergi denetiminin yetersizliğinden kaynaklandığı sonucu ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda evrakta sahteciliğin önlenmesinde vergi denetiminin önemli bir faktör olduğunu söyleyebiliriz. Vergi mükelleflerinin denetime karşı tutum ve davranışlarına yönelik olarak katılımcılara yöneltilen bir diğer soruda ise, gerek para cezalarının gerekse hapis cezalarının gereğinden az olduğunu, bu durumun ise mükellefleri vergi kaçırma teşvik ettiğini ifade etmişlerdir. Katılımcıların büyük çoğunluğu vergi suçu işleyenlerin açıklanmasının vergi kaçakçılığını azaltacağını düşündüklerini belirtmişlerdir.

Katılımcılar, vergi mükelleflerinin denetim elemanlarına karşı tutum ve davranışlarına yönelik olarak yöneltilen ifadelerle genellikle "Kararsızım" şeklinde cevap vermişlerdir. Ankete katılan vergi mükelleflerinin yarısına yakını denetim elemanlarının tarafsız davranmadıklarını düşündüklerini belirtmişlerdir. Bu ise, vergi mükelleflerinin denetim elemanlarına çok fazla güvenmediğini göstermiştir. Katılımcıların önemli bir kısmı denetim elemanlarının denetimler esnasında gerekli uyarılarda bulunmadıkları, mükelleflere yol göstermedikleri konularında kararsız olduklarını, diğer bir ifadeyle, denetim elemanlarının denetimin eğitim fonksiyonunu tam olarak yerine getirmediğini ifade etmişlerdir. Katılımcılara yöneltilen bir diğer soruda ise, denetim elemanlarının denetimler esnasında mükelleflerin işlerine engel olmadıklarını dile getirmişler, ancak katılımcıların % 33,4'ü gibi azımsanamayacak bir kısmı da bu konuda kararsız olduklarını belirtmişlerdir. Diğer bir soruda, denetim elemanlarının bilgi düzeyinin yeterli olup olmadığı sorulmuş ve ankete katılan vergi mükelleflerinin % 41,8'i denetim elemanlarının yeterli bilgi düzeyine sahip olduğunu düşünürken, % 45,7'sinin bu konuda kararsız olduğunu, % 12,5'inin de yeterli bilgi düzeyine sahip olmadığını ifade etmişlerdir. Bu bağlamda "Katılmıyorum" ve "Kararsızım" şeklinde cevap veren katılımcıların toplamına baktığımızda, bu oran % 58,2'ye denk gelmektedir ki, bu da vergi mükelleflerinin denetim elemanlarının bilgi düzeyine yeteri kadar güvenmedikleri sonucunu ortaya koymaktadır.

Vergi mükelleflerinin denetimin etkilerine yönelik olarak düşüncelerini ölçmek amacıyla yöneltilen çeşitli ifadelerle katılımcılar, genellikle "Katılıyorum" şeklinde cevap vermişlerdir. Katılımcıların tamamına yakını vergi beyannamelerini düzenlerken denetleneceklerini düşünerek hazırladıklarını ifade etmişlerdir. Buda İstanbul, Tekirdağ, Edirne ve Kırklareli illerindeki vergi mükelleflerinin denetlenmekten ziyade, yükümlülüklerini yerine getirme noktasında bilinçli olduklarını göstermektedir. Katılımcılara yöneltilen bir diğer soruda ise, katılımcılar vergi denetimlerinin gereğinden az yapıldığını ve denetimlerin daha sık yapılmasıyla daha fazla vergi toplanacağını belirtmişlerdir. Bu açıdan bakıldığında, ülkemizde yeterli oranda vergi denetimi yapılmadığı sonucuna ulaşılabilir. Katılımcıların büyük çoğunluğu vergi kaçırıldığı gerekçesiyle cezalandırılan mükelleflerin tekrar denetlenmesinin daha caydırıcı olacağını, böylelikle vergi kaçığının azalacağını ifade etmişlerdir. Yapılan anket sonucunda elde edilen bir başka sonuç ise, vergi denetimleri yoluyla kayıtdışı ekonominin önenebileceğidir.

Vergi mükelleflerinin denetim sonuçlarına yönelik düşüncelerini araştırmak amacıyla katılımcılara yöneltilen çeşitli ifadeler verilen cevaplar genellikle “Kararsızım” şeklinde olmuştur. Bu bağlamda BİT’in gelişmesiyle birlikte mükelleflere sunulan hizmetlerin büyük bir kısmı da elektronik ortama aktarılmıştır. Bu sayede mükelleflere vergisel işlemlerini yaparken büyük kolaylıklar sağlanmasına karşılık, ankete katılan vergi mükelleflerinin BİT konusunda yeterli bilgiye sahip olmadığı görülmüştür. Katılımcıların % 46,4’ü vergisel işlemlerin elektronik ortamda gerçekleştirilmesinin kayıtdışı ekonomi üzerinde bir etkisi olmadığını düşünürken, aynı orandaki katılımcı da bu durum karşısında kararsız olduğunu ifade etmişlerdir. Yapılan anket sonucunda elde edilen bir başka sonuç ise, ankete katılan vergi mükelleflerinin yarısına yakını, vergi yükümlülüklerinin zamanında yerine getirilmesinde vergi denetimlerinin etkili olduğunu düşünmektedir. Ancak yarısından biraz fazlası ise, vergisel yükümlülüklerini yerine getirmede vergi denetiminin etkili olup olmadığı konusunda kararsız olduklarını belirtmişlerdir. Buna karşılık, yöneltilen bu ifadeye verilen cevaplar ile “Vergi beyannamesi düzenlerken denetleneceğimi düşünerek hazırlarım.” ifadesine verilen cevaplar birbiri ile çelişmektedir. Bu açıdan bakıldığında, vergi mükelleflerinin denetlenmekten ziyade yükümlülüklerini yerine getirme noktasında bilinçli oldukları sonucuna ulaşılırken, diğer taraftan, vergi yükümlülüklerinin zamanında yerine getirilmesinde vergi denetimlerinin pek etkili olmadığı görülmüştür. Katılımcılara yöneltilen bir diğer soru ise, vergi denetimlerinin vergisel işlemlere yönelik bildirimlerin vergi dairesine bildirilmesinde etkili olup olmadığıdır. Katılımcıların % 53,1’i bu konuda kararsız olduklarını, % 41,8’i ise vergi denetimlerinin bu konuda etkili olduğunu ifade etmişlerdir. Ancak, kararsız olan katılımcı oranının bu kadar yüksek olması vergi denetiminin mükelleflerin bildirimde bulunma görevi üzerinde pek etkili olmadığını göstermiştir. Katılımcıların yarısından fazlası vergi denetimlerinin vergi yükümlülüklerini yerine getirenler ile getirmeyenler arasındaki farkın ortaya konulmasında etkili bir araç olduğu konusunda kararsız olduklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların % 37,2’sinin vergi denetiminin bu konuda etkili bir araç olduğunu düşünmesine karşılık, kararsız olanların bu kadar yüksek olması vergi denetiminin vergisel yükümlülüklerini yerine getirenler ile getirmeyenler arasındaki farkın ortaya konulmasında etkili bir araç olmadığını göstermiştir. Vergi beyanlarının tam ve doğru yapılmasında vergi denetimlerinin etkili olup olmadığının sorulduğu ifade mükelleflerin yarısından fazlası vergi denetimlerinin mükellef beyanları üzerinde etkili olup olmadığı konusunda kararsızdır. Ancak katılımcıların % 37’si beyanların tam ve doğru yapılmasında vergi denetimlerinin etkisinin büyük olduğunu ifade etmişlerdir. Bu açıdan bakıldığında vergi denetimlerinin mükellef beyanları üzerinde etkisi olduğu ve mükellefleri tam ve doğru beyanda bulunmaya teşvik ettiği sonucuna ulaşılabilir.

Denetimin rolünün ne olması gerektiğinin araştırıldığı bu bölümde katılımcılara; çeşitli ifadeler yöneltilmiştir. Katılımcıların % 83,9’u gibi çok büyük çoğunluğu bu konuda olumsuz düşüncelerini belirtmişler ve vergi kaçırıcıların yakalanma ihtimalinin oldukça düşük olduğunu ifade etmişlerdir. Bu oranın bu kadar yüksek olması vergi mükelleflerinin vergi idaresine ve vergi denetimine güvenmediği sonucunu göstermiştir. Ankete katılan vergi mükelleflerine yöneltilen bir diğer soru, kullanılan vergi denetim yöntemlerinin beyan dışı kalan kazançların ortaya çıkarılmasında etkili olup olmadığıdır. Katılımcıların dörtte biri kullanılan denetim yöntemlerinin etkisiz ve yetersiz olduğunu düşünürken, yarısına yakını da bu konuda kararsız olduklarını belirtmişlerdir. Kararsız olanların bu katılımcıların yarısına yakını oluşturması mükelleflerin, ülkemizde uygulanan denetim yöntemleri hakkında yeterli bilgiye sahip olmadığını göstermiştir. Yapılan anket sonucunda elde edilen bir başka sonuç ise ülkemizde vergi yükünün dağılımında vergi denetiminin etkili olup olmadığı konusudur. Katılımcıların % 57,2’si gibi yarısından fazlası bu konuda kararsız olduklarını, diğer bir ifadeyle vergi denetimi hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıklarını ifade etmişlerdir. Buna karşılık katılımcıların % 30,8’i vergi yükünün adaletli dağılmasında vergi denetiminin etkili bir araç olduğunu düşündüklerini belirtmişlerdir.

Çalışmada katılımcıların verdikleri cevaplar üzerinde demografik değişkenlerin etkili olup olmadıklarının analizi için T testi ve ANOVA testi uygulanmıştır. Çalışma kapsamında “Vergi Mükelleflerinin Vergi Denetimine Bakışı Üzerine Bir Anket Çalışması” yapılmıştır. Bu bağlamda, T testi kullanılarak ilk olarak cinsiyet değişkeni incelenmiştir. İnceleme sonucunda elde edilen verilerin cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermedikleri görülmüştür. Cinsiyet değişkeninden sonra verilen cevaplar üzerinde etkisi araştırılan demografik değişken medeni durum değişkenidir.

Medeni durum değişkenine göre yapılan incelemeler sonucunda verilen cevapların anlamlı bir farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışmada katılımcıların verdikleri cevaplar üzerinde demografik değişkenlerin etkili olup olmadıklarının analizi için kullanılan diğer yöntem ise, ANOVA testidir. Araştırma bağlamında öncelikle vergi mükelleflerine yönelik olarak uygulanan anket çalışması kapsamında katılımcıların verdikleri cevaplara eğitim düzeyi, gelir düzeyi, kazanç türü ve yaş grubu değişkenleri itibarıyla ANOVA testi uygulanmıştır. Analiz sonucunda genel anlamda kullanılan değişkenlerin katılımcıların cevapları üzerinde etkili olmadığı bulunmuştur. Diğer bir ifadeyle, katılımcıların verdikleri cevapların kullanılan değişkenlere göre farklılaşmadıkları görülmüştür.

SONUÇ

Ülkemizde vergi denetiminde etkinliğin sağlanamamasının altında birçok sorun olmakla birlikte, bu çalışmada vergi denetimi alanında yaşanan sorunlar, “Vergi Mükelleflerinin Vergi Denetimine Bakışı Üzerine Bir Anket Çalışması” ile değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda; İstanbul, Tekirdağ, Edirne ve Kırklareli il merkezlerinde yapılan anket yoluyla elde edilen veriler kullanılarak gerçekleştirilen bu çalışmada, vergi mükelleflerinin vergi denetimi hakkındaki düşünce ve tutumları ile vergi denetimlerinden nasıl etkilendiklerinin belirleyicisi olarak vergi ahlakı ve bilincinin yeterli düzeyde olmaması, vergi mükelleflerinin denetim elemanlarına karşı ve denetim elemanlarının vergi mükelleflerine karşı takınmış oldukları tutum ve davranışların olumsuz olması, denetim sonuçlarının etkin olmaması, vergi idaresinin etkinsizliği ile vergi mükelleflerinin bazı demografik özellikleri gibi etkenlerin etkili olduğu sonucuna varılmıştır.

Bu sonuca göre, sorunların ortadan kaldırılması ve etkin bir vergi denetim yapısının oluşturulması ancak iyi kurulmuş bir vergi idaresi ve denetim sistemi ile mümkün olabilecektir. Bununla birlikte, vergi inceleme sürecinde mükellef haklarının yeterince gözetilmemesi vergi denetiminin de etkinliğini olumsuz olarak etkilemektedir. Bu haklara ilişkin düzenlemelerin etkin bir şekilde yapılması, mükelleflerin yükümlülüklerini daha iyi algılayarak, vergiye uyumunu arttıracak ve idare ile mükellef arasındaki ilişkilerin olumlu şekilde gelişmesine katkıda bulunacaktır.

Vergi mevzuatının açık, kolay ve anlaşılabilir hale getirilmesi ve sık aralıklarla değişiklikler yapılmasının önlenmesi ile beyan esasının etkin bir şekilde uygulanması sağlanabilir. Bununla birlikte, yetersiz olan denetim elemanı sayısının artırılması, vergi afları ve uzlaşma müessesesi konularında gerekli tedbirlerin alınması, vergi suç ve cezalarının ödün verilmeksizin tam anlamıyla uygulanması ve bilgi iletişim teknolojilerinden yeterince yararlanılması yoluyla vergi denetiminde etkinlik sağlanabilir.

KAYNAKÇA

Güriş, S., & Astar, M. (2014). *SPSS ile İstatistik*. İstanbul: Der Yayınları.

Kalaycı, Ş. (2014). *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*. Ankara: Asil Yayın Dağıtım.